

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів з української мови та української літератури

Оцінювання результатів навчання української мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; високу мовну культуру особистості; сприяти формуванню громадянської позиції, національної самосвідомості.

Функціональний підхід передбачає таке співвідношення мовної теорії та мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на реформування середньої загальноосвітньої школи, одним із найважливіших завдань якої має бути розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв'язання життєвих проблем. В оцінюванні результатів навчання мови треба враховувати, що мова є не лише предметом вивчення, а й засобом навчання інших предметів, а це підвищує вимоги до рівня сформованості мовленнєвих навичок школярів.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

а) врахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;

б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи - знання, вміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;

в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння та навички;
- досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Оцінювання результатів мовленнєвої діяльності

І. Аудіювання (слухання - розуміння)

1. *Перевіряється здатність учня* сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виразально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей до нього, вибрати один із варіантів і записати лише його номер поряд із

номером запитання: (наприклад, 1.3, де цифра «1» – номер запитання, а цифра «3» – номер обраної відповіді).

Варіант другий: учні одержуть видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають галочкою правильний з їхнього погляду варіант.

У п'ятому класі учням пропонуються 6 запитань з чотирма варіантами відповідей, 6-12 класах - 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Для одержання достовірних результатів тестування кількість варіантів відповідей на тестове завдання не повинна бути меншою від чотирьох. Запитання мають торкатися всіх зазначених вище характеристик висловлювання і розташовуватися в порядку наростання їх складності.

2. Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту (і відповідно тривалість звучання) орієнтовно визначається так:

Клас	Обсяг та час звучання текстів, що належать до			
	художнього стилю		інших стилів	
5-й	400-500 слів	4-5 хвилин	300-400 слів	3-4 хвилин
6-й	500-600	5-6	400-500	4-5
7-й	600-700	6-7	500-600	5-6
8-й	700-800	7-8	600-700	6-7
9-й	800-900	8-9	700-800	7-8
10-й	900-1000	9-10	800-900	8-9
11-й	1000-1100	10-11	900-1000	9-10
12-й	1100-1200	11-12	1000-1100	10-11

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань.

4. Оцінювання.

Правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, кожне із 12 запитань оцінюється одним балом. Оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид діяльності учень може одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка ще не дала належного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав завдання, він має пройти перевірку додатково, щоб одержати відповідний бал.

II. Говоріння та письмо (діалогічне та монологічне мовлення)

Під час перевірки складених учнями висловлювань (діалогів, усних і письмових переказів та творів) урахується ступінь повноти вираження теми, міра самостійності виконання роботи, ступінь вияву творчих здібностей, особистого ставлення до змісту висловлювання.

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5-12 класах.

1. Перевіряються здатність учнів:

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;

б) демонструвати вміння:

- складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;
- самостійно досягати комунікативної мети;

- використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
 - дотримуватися теми спілкування;
 - дотримуватися правил спілкування.;
 - дотримуватись норм літературної мови;
 - демонструвати певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);
- в) висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;
- г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями при його оцінюванні.

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням вибрати одну із запропонованих тем чи мовленнєвих ситуацій (теми чи ситуації пропонуються різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3-5 хвилин. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. *Матеріал для контрольних завдань* добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинної програми, рівня підготовки, вікових особливостей та пізнавальних інтересів учнів.

3. *Одиниця контролю:* діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу визначається так:

<i>Клас</i>	<i>Орієнтовна кількість реплік для двох учнів</i>
5-й	6-7 реплік
6-й	7-8 реплік
7-й	8-10 реплік
8-й	10-12 реплік
9-й	12-14 реплік
10-й	14-16 реплік
11-й	16-18 реплік
12-й	18-20 реплік

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що відносяться до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

4. *Оцінювання.*

Критерії оцінювання

Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Початковий (Бали цього рівня одержують учні, ус-піхи яких у самостійному складанні діалогу поки що незначні)	1	В учня виникають значні труднощі у підтриманні діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише “так” чи “ні” або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
	2	Учень відповідає на елементарні запитання короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, але сам досягти комунікативної мети не може.
	3	Учень бере участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, може не лише відповідати на запитання співрозмовника, а

		й формулювати деякі запитання, припускаючись помилок різного характеру. Проте комунікативна мета досягається ним лише частково.
Середній (Балів цього рівня заслуго-вують учні, які досягли певних результатів у складанні діалогу за двома-чотирма показниками з нескладної теми, але за іншими критеріями результати поки що незначні)	4	Учень бере участь у діалозі з нескладної за змістом теми, в основному досягає мети спілкування, проте репліки його недостатньо вдалі, оскільки не враховують належним чином ситуацію спілкування, не відзначаються послідовністю, доказовістю; трапляється чимало помилок у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо.
	5	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержує елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, мовлення його характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю і потребує істотної корекції тощо.
	6	Учень успішно досягає комунікативної мети в діалозі з нескладної теми, його репліки загалом є змістовними, відповідають основним правилам поведінки у розмові, нормам етикету, проте їм не вистачає самостійності суджень, їх аргументації, новизни, лаконізму в досягненні комунікативної мети, наявна певна кількість помилок у мовному оформленні реплік тощо.
Достатній (Балів цього рівня заслуговують учні, які самостійно, у цілому вправно за більшістю критеріїв склали діалог з теми, що містить певну проблему, продемонстрували належну культуру спілкування, проте за деякими з критеріїв(від 2-х до 4-х) їх мовлення ще містить певні недоліки)	7	Діалогічне мовлення учня за своїм змістом спрямовується на розв'язання певної проблеми, загалом є змістовним, набирає деяких рис невимушеності; з'являються елементи особистісної позиції щодо предмета обговорення, правила спілкування в цілому додержуються, але ще є істотні недоліки(за 4-ма критеріями): невисокий рівень самостійності й аргументованості суджень, можуть траплятися відхилення від теми, помилки в мовному оформленні реплік тощо.
	8	Учень загалом вправно бере участь у діалозі за ситуацією, що містить певну проблему, досягаючи комунікативної мети, висловлює судження і певною мірою аргументує їх з допомогою загальновідомих фактів, у діалозі з'являються елементи оцінних характеристик, узагальнень, що базуються на використанні прислів'їв і приказок, проте допускаються певні недоліки за кількома критеріями(3-ма).
	9	Учні самостійно складають діалог з проблемної теми, демонструючи загалом достатній рівень вправності і культури мовлення (чітко висловлюють думки, виявляють вміння сформулювати цікаве запитання, дати влучну, дотепну відповідь, здебільшого виявляють толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника), але в діалозі є певні недоліки за 2-ма критеріями, наприклад: нечітко виражається особиста позиція співбесідників, аргументація не відзначається оригінальністю тощо.
Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які продемонстрували високу культуру)	10	Учні складають діалог за проблемною ситуацією, демонструючи належний рівень мовленнєвої культури, вміння формулювати думки, обґрунтовуючи власну позицію, виявляють готовність уважно і доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися партнеру по діалогу; додержуються правил мовленнєвого етикету; структура діалогу, мовне оформлення реплік діалогу звичайно відповідає нормам, проте за одним з критеріїв можливі певні недоліки.

спілкування, переконливо аргументуючи свої думки з приводу проблемної теми, даючи можливість висловитися партнеру по діалогу; змогли зіставити різні погляди на той самий предмет, навести аргументи “за” і “проти” в їх обговоренні тощо)	11	Учні складають діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми(або ж самі визначають проблему для обговорення), переконливо й оригінально аргументують свою позицію, зіставляють різні погляди на той самий предмет, розуміючи при цьому можливість інших підходів до обговорюваної проблеми, виявляють повагу до думки іншого; структура діалогу, мовне оформлення реплік діалогу відповідає нормам.
	12	Учні складають глибокий за змістом і досконалий за формою діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми(або ж самі визначають проблему для обговорення), демонструючи вміння уважно і доброзичливо вислухати співрозмовника, коротко, виразно, оригінально сформулювати свою думку, дібрати цікаві, влучні, дотепні, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі й з власного життєвого досвіду, зіставити різні погляди на той самий предмет; здатні змінити свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; додержуються правил поведінки і мовленнєвого етикету в розмові.

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під **мовним оформленням** діалогу, тексту слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних) стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм українського мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

Говоріння (усні переказ і твір);

письмо (письмові переказ і твір)

1. *Перевіряється здатність учня:*

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається(усно чи письмово);

б) демонструвати вміння:

- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод з кінофільму, сприйнятий(побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
- урахувати мету спілкування, адресата мовлення;
- розкривати тему висловлювання;
- виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний;
- викладати матеріал логічно, послідовно;
- використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
- додержувати єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:

- трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;
- створювати оригінальний текст певного стилю;
- аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
- викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним з двох варіантів. *Варіант перший*: усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий*: учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу (для початкового рівня пропонуються докладні допоміжні матеріали, для середнього (допоміжні матеріали загального характеру, а для одержання балів достатнього і високого рівнів необхідно написати переказ чи твір самостійно.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати і створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою або самостійно прочитаний) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

А. Переказ. Переказ із творчим завданням.

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал з газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також **завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної із змістом переказу.**

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів
5-й	100-150
6-й	150-200
7-й	200-250
8-й	250-300
9-й	300-350
10-й	350-400
11-й	350-450
12-й	400-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5-2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3-5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,3-0,5
6-й	
7-й	0,5-0,75
8-й	
9-й	0,75-1,0
10-й	
11-й	1,0-1,5
12-й	

Твір.

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. *Одиниця контролю:* усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5-1,0
6-й	1,0-1,5
7-й	1,5-2,0
8-й	2,0-2,5
9-й	2,5-3,0
10-й	3,0-3,5
11-й	3,0-3,5
12-й	3,5-4,0

4.Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, – зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			орфографічних і пунктуаційних	лексичних, грама-тичних і стилістичних
Початковий (Бали цього рівня одержу-ють учні, які не досягають значного успіху за	1	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна*.	15-16 і більше	9-10
	2	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання; лексика і граматична будова мовлення бідна й одноманітна.	13-14	

жодним із визначених критеріїв)	3	За обсягом робота складає менше половини від норми; висловлювання не є завершеним текстом, хибує на непослідовність викладу, пропуск фрагментів, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.	11-12	
Середній (Балів цього рівня заслуго-вують учні, які будують текст, що за критерієм обсягу, повноти відтворення інформації і зв'язності значною мірою задовольняє норму, але за іншими критеріями результати істотно нижчі)	4	Усне чи письмове висловлювання за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується уже певною завершеністю, зв'язністю; проте є недоліки за рядом показників(до семи), наприклад: характеризується неповнотою і поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).	9-10	7-8
	5	За обсягом робота наближається до норми, у цілому є завершеною, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників(до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, основна думка не проглядається, бракує єдності стилю та ін.	7-8	
	6	За обсягом висловлювання сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але робота характеризується недоліками за кількома показниками (до п'яти): помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий тощо.	5-6	
Достатній (Балів цього рівня заслуго-вують учні, які досить вправно будують текст за більшістю критеріїв, але за деякими з них ще	7	Учень самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), вдало добираються лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але в роботі є недоліки (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послі-довності її викладу; основна думка не аргументується тощо.	4	5-6

припускаються недоліків)	8	Учень самостійно буде достатньо повне (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), осмислене, самостійно і в цілому вдало написане висловлювання, проте трапляються ще недоліки за певними показниками(до трьох).	3	
	9	Учень самостійно буде послідовний, повний, логічно викладений текст (у разі переказу – з урахуванням виду переказу); розкриває тему, висловлює основну думку (у разі переказу – авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення); однак припускається окремих недоліків (за двома показниками): здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації тощо.	1+1 (негруба)	
Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які вправно за змістом і формою будують текст; висловлюють і аргументують свою думку; вміють зіставляти різні погляди на той самий предмет, оцінювати аргументи на їх доказ, обирати один із них; окрім того, пристосовують висловлювання до особливостей певної мовленнєвої ситуації,	10	Учень самостійно буде послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему; (у разі переказу – зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, додержанням стильової єдності і виразності тексту; але за одним з критеріїв допущено недолік.	1	3
	11	Учень самостійно буде послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання; висловлює власну думку, зіставляє її з думками своїх однокласників (у разі переказу – враховує авторську позицію), вміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота в цілому відзначається багатством словника,	1 (негруба)	2

комунікатив-ного завдання)		точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.		
	12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи іншої інформації для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю.	–	1

*Окрім того, оцінюючи **усне** висловлювання, враховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у **письмових** висловлюваннях – наявність: 1) орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації (перша позиція); 2) лексичних, граматичних і стилістичних (друга позиція). Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і стилістичних помилок, одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення і їхня сума ділиться на два. При цьому якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

III. Читання **Читання вголос**

Контрольна перевірка читання вголос здійснюється в 5-9 класах

1. Перевіряються здатність учня:

а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;

б) виявляти вміння:

- читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;

в) виражати з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;

г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості певною темою тощо).

Перевірка вміння читати вголос здійснюється індивідуально: вчитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

2. Матеріал для контрольного завдання: знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1-2 хвилинам (для читання слід пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

3. Одиниця контролю: озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі – 80-120 слів за хвилину).

4. Оцінювання.

Критерії оцінювання

Рівень	Бали	Характеристика читання
Початковий (Бали цього рівня одержуть учні, які читають дуже повільно, припускаються значної кількості помилок у структуруванні тексту і речення, прочитанні і вимові слів, інтонуванні речень)	1	Учень читає, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, не відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання в кілька разів нижча за норми.
	2	Учень читає, відриваючи окремі слова одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання складає орієнтовно третину від норми.
	3	Читання характеризується певним рівнем зв'язності, який проте ще недостатній, як і темп, що наближається до половини норми. Допускається ще велика кількість помилок різного характеру.
Середній (Бали цього рівня заслуговують учні, які читають зі швидкістю, що наближається до норми, поділяючи текст на речення, пов'язуючи слова в реченні між собою, але читають не досить плавно і виразно, припускаючись помилок в інтонуванні, вимові тощо)	4	Учень читає, зі швидкістю, що дещо перевищує половину норми, поділяючи текст на речення, але припускається значної кількості помилок в інтонуванні речень різних типів; у поділі речень на смислові частини, неправильно ставить логічний наголос; припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
	5	Учень читає зі швидкістю, що наближається до норми, в основному правильно інтонуючи кінець речення, але припускається помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
	6	Учень читає зі швидкістю, що відповідає нормі, правильно інтонуючи кінець речення, логічно наголошуючи слова, але робить окремі помилки в поділі речень на смислові частини та в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
Достатній (Бали цього рівня заслуговують учні, які читають плавно, з належною швидкістю, правильно інтонують речення і поділяють їх на смислові відрізки, але припускаються певних недоліків за деякими критеріями (вираження авторського задуму, виконання комунікативного завдання; норм орфоепії, дикції)	7	Учень читає зі швидкістю в межах норми, у цілому плавно, правильно інтонуючи речення певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу), роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки в цілому логічно правильний, але цей поділ не пристосований до особливостей слухацької аудиторії; емоційне забарвлення тексту в читанні відсутнє; є орфоепічні помилки.
	8	Учень читає швидко, плавно, досить правильно інтонуючи речення певних синтаксичних структур, роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки логічно правильний, але не завжди пристосований до особливостей слухацької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту наявне, але воно не виявляє авторського задуму; є орфоепічні помилки.
	9	Учень читає швидко, плавно, правильно інтонуючи речення різної синтаксичної будови; поділ речення на смислові відрізки та логічне наголошування слів правильні, але в окремих випадках

		темп, тембр, гучність читання не пов'язані з відповідним комунікативним завданням; емоційне забарвлення недостатньо виявляє авторський задум; можуть бути орфоепічні помилки.
Високий (Бали цього рівня заслуговують учні, які чита-ють плавно, швидко, прави-льно інтонують речення і поді-ляють їх на смислові відрізки; добре відтворюють авторський задум, стильові особливості тексту, розв'язують комунікативне завдання; чита-ють орфоепічно правильно, з гарною дикцією)	10	Учень читає виразно, з гарною дикцією; інтонація (поділ речень на смислові частини, логічне наголошування слів, мелодика речень різної синтаксичної будови), емоційне забарвлення, тембр, темп, гучність читання відтворюють авторський задум, стильові характеристики тексту, але в читанні можуть бути окремі недоліки(наприклад, недостатньо враховано комунікативне завдання, особливості слухацької аудиторії), незначні орфоепічні огріхи.
	11	Читання учня повністю відповідає усім зазначеним вище критеріям (глибоке проникнення у зміст прочитаного, бездоганне дотримання орфоепічних, інтонаційних норм, виразна передача авторського задуму, стильових характеристик тексту, врахування комунікативного завдання, особливостей слухацької аудиторії).
	12	Учень читає винятково виразно, з гарною дикцією; глибоко й тонко відтворюючи емоційне забарвлення, авторський задум, стильові характеристики тексту; вміло виконує комунікативне завдання, визначене вчителем або самостійно.

Читання мовчки

1. Перевіряються здатність учня:

а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитування:

- фактичний зміст,
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку;
- виражально-зображувальні засоби прочитаного твору;

б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів. *Варіант перший.*: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання – з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один з них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий. учні одержуть видруковані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають "галочкою" правильний з їхнього погляду варіант.

У 5 класі учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у 6-12 класах – 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання повинні торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. Матеріал для контрольного завдання: незнайомі учням тексти різних стилів, типів жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог програми для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1-2 хвилини часу і були нормально завантажені роботою.

Обсяг текстів для контрольного завдання визначається так:

Клас	Обсяг тексту для читання мовчки	
	художнього стилю	інших стилів
5-й	360-450 слів	300-360 слів
6-й	450-540 слів	360-420 слів
7-й	540-630 слів	420-480 слів
8-й	630-720 слів	480-540 слів
9-й	720-810 слів	540-600 слів
10-й	810-900 слів	600-660 слів
11-й	900-990 слів	660-720 слів
12-й	990-1000 слів	720-800 слів

2. *Одиниця контролю:* відповіді учнів на запитання тестового характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

3. *Оцінювання.*

Оцінювання читання мовчки здійснюється за двома параметрами: розуміння прочитаного та швидкість читання. Розуміння прочитаного виявляється за допомогою тестової перевірки: правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, а кожне із 12 запитань оцінюється одним балом (наприклад, вибір правильних відповідей на 12 запитань дає 12 балів).

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5-й	100 – 150
6-й	110 – 180
7-й	120 – 210
8-й	130 – 240
9-й	140 – 270
10-й	150 – 300
11-й	160 – 330
12-й	170 – 360

Швидкість читання при виведенні бала за цей вид мовленнєвої діяльності враховується таким чином: бали 7-12 може одержати лише той учень, швидкість читання у якого не нижча, ніж мінімальний показник у нормативах для відповідного класу. Той, хто не виконує зазначених норм, одержує на два бали менше. Наприклад: за вибір 10 правильних відповідей учень 7 класу повинен одержати 10 балів; але якщо він читає зі швидкістю, меншою 120 слів за хвилину, то йому виставляється не 10, а 8 балів.

У цілому оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид мовленнєвої діяльності учень може одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за правильні відповіді на запитання тестового характеру та належну швидкість читання). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав роботу, він має пройти перевірку додатково з тим, щоб одержати відповідний бал.

IV. Оцінювання мовних знань і вмінь

Оцінювання мовних знань і вмінь здійснюється тематично. Зміст контролю визначається згідно з функціональним підходом до шкільного мовного курсу.

1. *Перевірці підлягають* знання та вміння з мови, які необхідні передусім для правильного використання мовних одиниць.

Перевірка здійснюється фронтально в письмовій формі із застосуванням завдань тестового характеру.

Учням пропонується:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, трансформувати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення, між реченнями у групі пов'язаних між собою речень тощо;
- виявляти розуміння значення мовних одиниць та особливостей їх використання в мовленні.

2. *Для контрольної перевірки* використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень. Учитель визначає, який із запропонованих нижче варіантів тестового контролю з його погляду доцільніший.

Варіант перший. Учням пропонується 12 тестових завдань з вибірковими відповідями.

Варіант другий. Рекомендується пропонувати учням 6 завдань, складність яких збільшується від класу до класу. Два з них мають торкатися розпізнавання мовних одиниць, а чотири -- їх побудови, реконструювання, редагування, використання. До кожного завдання учням пропонується дібрати власні приклади.

3. *Одиниця контролю:* вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

4. *Оцінювання результатів* контрольної роботи здійснюється так.

Варіант перший. За кожне правильно виконане завдання учень одержує по одному

балу. *Варіант другий.* За правильне виконання кожного з 6 запропонованих завдань учень одержує по 1 балу (у разі неправильного виконання 0 балів). Один бал за кожне завдання учневі додається в разі самостійного добору прикладів.

Оцінювання здійснюється таким чином, що за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав роботу, він має пройти відповідну перевірку додатково з тим, щоб одержати відповідний бал.

Оцінювання правописних (орфографічних і пунктуаційних) умінь учнів

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*.

1. *Перевірці підлягають* уміння правильно писати слова на вивчені орфографічні правила і словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації; належним чином оформляти роботу.

Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

2. *Матеріал для контрольного завдання.* Для контрольного текстового диктанту використовується текст, доступний для учнів даного класу.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів в тексті
5-й	90-100
6-й	100-110
7-й	110-120
8-й	120-140
9-й	140-160
10-й	170-180

11-й	180-190
12-й	190-200

П р и м і т к а. У визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, в яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами.

3. **Одиниця контролю:** текст, записаний учнем з голосу вчителя.

4. **Оцінювання.** Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:
 - 1) на правила, які не включені до шкільної програми;
 - 2) на ще не вивчені правила;
 - 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилась спеціальна робота;
 - 4) у передачі так званої авторської пунктуації.
- повторювані помилки (помилка у тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів), вважається однією помилкою однотипні (помилки на те само правило), але в різних словах вважаються різними помилками; розрізняють грубі і негрубі помилки; зокрема, до негрубих відносяться такі:
 - 1) у винятках з усіх правил;
 - 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях;
 - 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками;
 - 4) у випадках, коли замість одного знаку поставлений інший;
 - 5) у випадках, що вимагають розрізнення не і ні (у сполученнях не хто інший, як....; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...);
 - 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності;
 - 7) в заміні українських букв російськими;
- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на неопрацьовані правила виправляються, але не враховуються.

Нормативи оцінювання по класах:

Бали	Кількість помилок
1	15-16 і більше
2	13-14
3	11-12
4	9-10
5	7-8
6	5-6
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	—

Виведення підсумкового (семестрового) балу

Підсумковий бал ставиться в кінці кожного семестру (півріччя). Він узагальнено відображає підготовку учня з мови.

Підсумковий бал є результатом оцінювання досягнень учня у таких аспектах:

- аудіювання (слухання-розуміння);
- говоріння (діалогічне мовлення; монологічне мовлення: усний переказ, усний твір);
- письмо (диктант, письмовий переказ, письмовий твір);
- читання (вголос та мовчки);
- відомості про мову, мовні вміння;
- ведення зошитів.

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання та вміння.

Індивідуально оцінюються: говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) та читання вголос.

Для фронтальної та індивідуальної перевірки виділяються години, що зазначені у відповідному орієнтовному плануванні тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів 5-12 класів з рідної мови.

Перевірка мовних знань та вмінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) або диктанту, залежно від характеру навченого матеріалу. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Оцінювання говоріння, читання вголос здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок – для того, щоб кожний учень за семестр одержав мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного твору.

Примітки. *Загальна кількість контрольних робіт з тематичного оцінювання розподіляється порівну протягом року: у формі тестування і в формі диктанту.

**Види діяльності, перевірка яких здійснюється індивідуально протягом семестру; для них можна не відводити окремих уроків.

Ведення зошитів оцінюється від 1 до 12 балів двічі за семестр. Під час перевірки зошитів ураховується наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, вміння правильно оформити роботи.

У тому разі коли вчитель має можливість здійснити додаткову перевірку того чи іншого виду навчальної діяльності (наприклад, провести перевірку аудіювання не один раз, а двічі на семестр), то для виведення підсумкової оцінки береться кращий показник з відповідного виду роботи.

Протягом семестру учня треба оцінити за визначеними показниками, для кожного з яких у класному журналі відводиться окрема колонка: “за тему” (знання з мови, мовні та правописні вміння й навички, при цьому кількість колонок залежить від кількості тематичних блоків), “аудіювання”, “діалог”, “усний переказ” та/чи “усний твір”, “письмовий переказ” та/чи “письмовий твір”, “читання вголос”, “читання мовчки”.

Підсумкова оцінка виводиться таким чином: підраховується кількість балів, одержаних учнем з кожного виду перевірки, і загальна сума ділиться на кількість контрольних робіт.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з української та світової літератури має здійснюватися за такими критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
----------------------------	------	--

I. Початковий	1	Учень (учениця) на елементарному рівні відтворює матеріал, називаючи окремий літературний факт або явище (автора й назву твору, окремих літературних персонажів тощо)
	2	Учень (учениця) розуміє навчальний матеріал і може відтворити фрагмент з нього окремим реченням (називає окремі факти з життя і творчості письменника, головних персонажів твору, упізнає за описом окремого персонажа твору, упізнає, з якого твору взято уривок тощо)
	3	Учень (учениця) розуміє навчальний матеріал і за допомогою вчителя дає відповідь у формі висловлювання (відтворює зміст у певній послідовності, називає на репродуктивному рівні жанр твору, упізнає літературний факт за описом або визначенням)
II. Середній	4	Учень (учениця) має уявлення про зміст твору, може переказати незначну його частину та з допомогою вчителя визначає основні сюжетні елементи, на репродуктивному рівні відтворює фактичний матеріал
	5	Учень (учениця) знає зміст твору, переказує окрему його частину, знаходить у тексті приклади відповідно до сформульованого завдання, висловлює оцінювальне судження і доводить його одним-двома аргументами, завершує відповідь простим узагальненням, дає визначення літературних термінів
	6	Учень (учениця) знає зміст твору, може переказати значну його частину, з допомогою вчителя виділяє головні епізоди, уміє формулювати думки, називає риси характеру літературних героїв, встановлює окремі причиново-наслідкові зв'язки, дає визначення літературних термінів з прикладами
III. Достатній	7	Учень (учениця) володіє матеріалом і навичками аналізу літературного твору за поданим учителем зразком, наводить окремі приклади з тексту
	8	Учень (учениця) володіє матеріалом, за зразком аналізує текст, виправляє допущені помилки, добирає докази на підтвердження висловленої думки, застосовує відомі факти, поняття для виконання стандартних навчальних завдань
	9	Учень (учениця) володіє матеріалом та навичками комплексного аналізу літературного твору, застосовує теорію в конкретних ситуаціях, демонструє правильне застосування матеріалу, складає порівняльні характеристики, добирає аргументи на підтвердження власних міркувань
IV. Високий	10	Учень (учениця) володіє матеріалом та навичками комплексного аналізу літературного твору, виявляє початкові творчі здібності, самостійно оцінює літературні явища, працює з різними джерелами інформації, систематизує, узагальнює та творчо використовує дібраний матеріал
	11	Учень (учениця) на високому рівні володіє матеріалом, вміннями й навичками комплексного аналізу художнього твору, використовує засвоєні факти для виконання нестандартних завдань, самостійно формулює проблему й вирішує шляхи її розв'язання, висловлює власні думки, самостійно оцінює явища літератури й культури, виявляючи власну позицію щодо них
	12	Учень (учениця) вільно володіє матеріалом та навичками текстуального аналізу літературного твору, виявляє особливі творчі здібності та здатність до оригінальних рішень різноманітних навчальних завдань, до перенесення набутих знань та вмінь на нестандартні ситуації, має схильність до літературної творчості